

Narodziny państw amerykańskich w XIX wieku

Zdobywcy, podróżnicy, archeolodzy - historia i odkrywanie Ameryki

Paweł Borycki

11 kwietnia 2013

<http://www.pborycki.pl/pdf/ameryka-xix.pdf>

Plan prezentacji

1 Początek XIX wieku

- Schyłek kolonialnej Ameryki
- Rewolucja Francuska i wojny napoleońskie
 - Rewolucja Haitiańska i Dominikana
- Brazylia

2 Rozpad imperium hiszpańskiego

- Sytuacja w koloniach hiszpańskich
- Kolumbia, Wenezuela, Ekwador i Panama
- La Plata, Paragwaj, Urugwaj i Chile
 - Wojna paragwajska
- Peru i Boliwia
 - Wojna o Pacyfik
- Meksyk i Ameryka Środkowa
- Kuba

A large historical painting depicting a crowded harbor scene. In the foreground, a large group of people, including men in formal 18th-century attire and a child, are gathered on a dark, possibly paved or wooden, shore. Some individuals are looking towards the viewer, while others are engaged in conversation or looking out at the ships. A small, ornate structure, perhaps a carriage or a small building, is visible on the left. The middle ground is filled with a dense fleet of sailing ships of various sizes, their masts and rigging creating a complex pattern against the sky. The ships are anchored in a body of water that reflects the light from the sky. In the background, a distant shoreline with buildings and a small fort or structure is visible under a vast, cloudy sky. The overall composition and style suggest a significant historical event or a grand celebration.

Narodziny państw amerykańskich w XIX wieku

Kryzys hiszpańskiego imperium

Ferdynand VII Burbon (Francisco Goya)

- Okupacja napoleońska
 - V 1808
 - **Abdykacja Ferdynanda VII**
 - **Koronacja Józefa Bonaparte**
 - Powstanie przeciwko Francji
 - **Junty**
 - 1812
 - **Uchwalenie konstytucji przez Kortezy**
- 1813 – Restauracja Ferdynanda VII Burbona
 - **Monarchia absolutna**
 - **Odrzucenie konstytucji**

Narodziny państw amerykańskich w XIX wieku

- Pierwsza wojna o niepodległość
 - Konflikty elit
 - *Grand blancs/Petit blancs/Gens de couleur*
 - Rasowy charakter rewolucji
 - **Bunt niewolników**
 - Najkrwawszy konflikt
- VIII 1791 – Dutty Boukman
 - Przejęcie kontroli nad wyspą
 - Wsparcie Hiszpanii i Wielkiej Brytanii
- VI 1793
 - Zniesienie niewolnictwa w Saint-Domingue

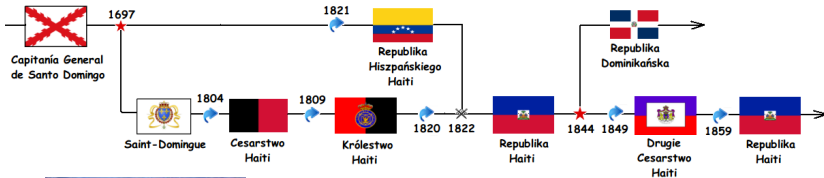
Bunt niewolników w Saint-Domingue w 1791 roku

Rewolucja Haitiańska

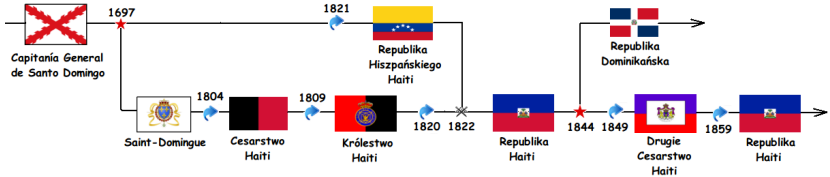
Toussaint Louverture

- Toussaint Louverture
 - Wyzwolony niewolnik
 - Gubernator, przeciwnik secesji
 - **1801-1802**
 - Pokonanie sił interwencyjnych
 - Aresztowanie na polecenie Napoleona
- 1802 – Charles Leclerc, Vicomte de Rochambeau
 - Brutalna pacyfikacja
 - Udział 5300 Polaków
 - **Dezercje 150 Polaków**
 - Nasilenie oporu
- IV 1803 – sprzedaż Luizjany
 - Sprzedaż Luizjany

Jean-Jacques Dessalines

- 18 XI 1803
 - Bitwa pod Vertières
- Jean-Jacques Dessalines
 - Proklamowanie niepodległości Haiti
 - 1 I 1804
 - **“Ziemia gór”**
 - Pogrom Europejczyków
 - Cesarz Jacques I

La Trinitaria i Juan Pablo Duarte

- 1800-1802
 - Okupacja haitiańska
- 1802-1809
 - Okupacja francuska
- 1822-1843
 - Okupacja haitiańska
- 27 II 1844
 - Juan Pablo Duarte
 - **Ogłoszenie niepodległości Dominikany**

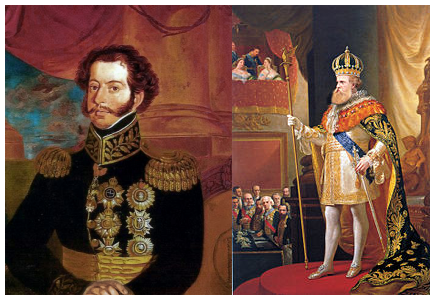
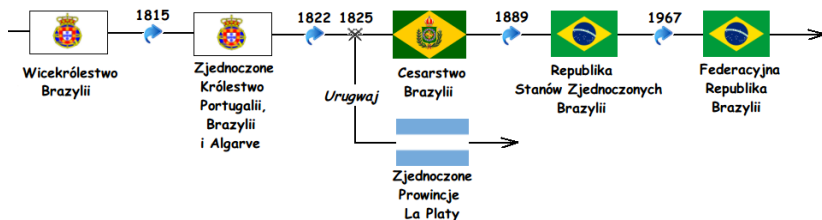
- 1789
 - Bunt w Minas Gerais po nałożeniu podatków
- Współpraca elit brazylijskich z Portugalią
 - Ochrona armii przed buntami niewolników
 - Brak instytucji naukowych
- Brazylia jako centrum imperium
 - Gwałtowny rozwój
 - Instytucje kulturalne i polityczne
 - 1815
 - Królestwo Brazylii na równi z portugalskim

Ouro Preto, Minas Gerais

Narodziny państw amerykańskich w XIX wieku

Cesarstwo Brazylii

Pedro I; Pedro II

- Normalizacja stosunków z Portugalią
 - Wypłata odszkodowania Portugalii za utracone dobra
 - Pośrednictwo Wielkiej Brytanii w negocjacjach
- Utrata Urugwaju

- Brak możliwości wolnego handlu
 - Wielka Brytania
 - **Przemyt**
- Podatki i cła
- Reformy Burbonów
 - Wzmocnienie władzy metropolii
 - *Peninsulares*
- Kryzys napoleoński
 - Formalna zależność od Francji
 - Lojalność wobec Ferdynanda VII
 - Junty
 - I faza wojen (1808-1813)
 - **Paragwaj, La Plata**
 - **Inne rebelie stłumione**
 - II faza wojen (1813-1826)
 - **Efekt restauracji Ferdynanda VII**

Claustros de La Compañía, Arequipa

Francisco de Miranda (1750-1816)

Francisco de Miranda

- Podróże
 - Ameryki, Europa, Afryka północna
- 1789
 - Generał Francuskiej Armii Rewolucyjnej
- 1810
 - Spotkanie z Bolíwarem w Londynie
- Propozycja nazwy “Kolumbia”

Simón Bolívar (1783-1830)

Simón Bolívar

- Przedstawiciel wenezuelskiej elity
 - 1799
 - Nauka w Hiszpanii
 - 1804-1805
 - Udział w koronacjach Napoleona w Paryżu i Mediolanie
 - 1813
 - *Libertador* Wenezueli
- *Uti possidetis juris*
 - Nowe państwa w granicach jednostek kolonialnych z 1809 roku
- "List z Jamajki"
 - Silna władza wykonawcza
 - Federacja Amerykańska ze stolicą w Panamie

Powstanie w Wenezueli

- Skład etniczny Wenezueli
 - 50% Afrykanie, 25% Indianie, 25% Europejczycy
- 1808
 - Junta w imieniu Ferdynanda VII
- Pierwsza Republika (1811-1812)
 - 5 VII 1811
 - **Ogłoszenie niepodległości przez Francisco de Miranda**
 - **Pierwsza deklaracja niepodległości**
 - 1812
 - **Aresztowanie Mirandy**
 - **Ucieczka Bolívara na Curaçao**

Ogłoszenie niepodległości
Wenezueli

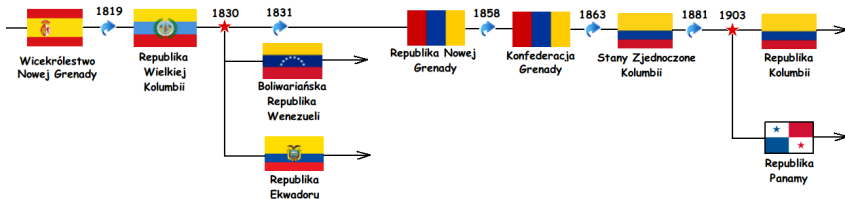
Narodziny państw amerykańskich w XIX wieku

This detail from the painting 'The Battle of Tewkesbury' depicts a fierce moment in the battle. In the foreground, a large wooden structure, possibly a gate or a fortification, is being attacked. Soldiers in white tunics and surcoats with black crosses are engaged in combat. Some soldiers are on horseback, while others are on foot. A large flag with a yellow and blue design is visible. In the background, more soldiers are fighting on a hillside. The scene is filled with smoke and the chaos of battle.

- Wojna o niepodległość Wielkiej Kolumbii

- ◀ ◻ ▶ ◀ ◻ ▶ ◀ ≡ ▶ ◀ ≡ ▶ ≡ ↺ 🔍 ↻

Niepodległość Wielkiej Kolumbii

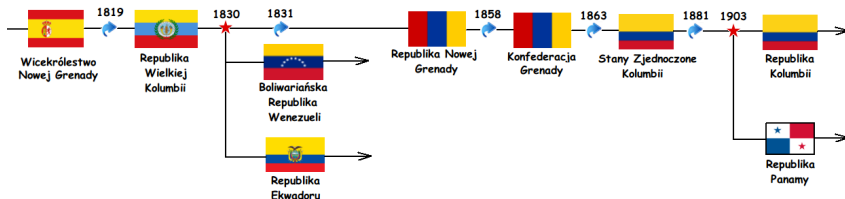
- Wojna o niepodległość Wielkiej Kolumbii

- VI 1821
 - Zwycięstwo pod Carabobo
 - Wyzwolenie Wenezueli
- VIII 1821
 - Konstytucja Wielkiej Kolumbii
- V 1822
 - Zwycięstwo Sucre pod Pichincha koło Quito
 - Wyzwolenie Ekwadoru
- Koniec wojny w 1823 roku

Bitwa pod Carabobo

Dzieje Wielkiej Kolumbii

San Francisco, Quito

- Skład etniczny Kolumbii
 - 75% Europejczycy, 20% Indianie, 5% Afrykanie
- Wojna z Peru o okolice Guayaquil (1828-1829)
- Rozpad Wielkiej Kolumbii
 - 1830
 - **Wenezuela, Ekwador**
 - 1903
 - **Panama**

Rewolucja Majowa w Buenos Aires

**Rewolucja Majowa
w Buenos Aires**

- Handel z Wielką Brytanią
- Kultura *gaucho*
- 1806, 1807
 - Najazdy brytyjskie odparte przez klasy niższe
 - **Santiago de Liniers**
- Rewolucja Majowa
 - V 1810 – *Cabildo abierto*
 - **Deportacja wicekróla**
 - **Junta rządząca w imieniu Ferdynanda VII**
 - **Niepodległość?**

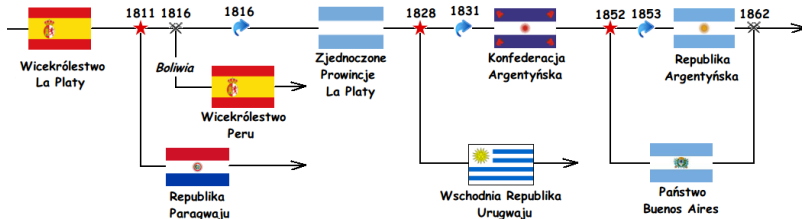
The diagram illustrates the political evolution of Argentina through a timeline of key events and entities:

- 1811:** Wicekrólestwo La Platy (Viceroyalty of La Plata).
- 1816:** Declaration of independence. The timeline branches into:
 - Boliwia:** Wicekrólestwo Peru (Viceroyalty of Peru).
 - Zjednoczone Prowincje La Platy** (United Provinces of La Plata).
- 1828:** Wschodnia Republika Urugwaju (Eastern Republic of Uruguay).
- 1831:** Konfederacja Argentyńska (Argentine Confederation).
- 1852:** Państwo Buenos Aires (State of Buenos Aires).
- 1853:** Republika Argentyńska (Argentine Republic).
- 1862:** Final establishment of the Argentine Republic.

- Redukcje jezuickie
- Gospodarka
 - Rolnictwo na własne potrzeby
 - Eksport yerba mate
 - **Podatki**
- Odrzucenie Rewolucji Majowej
 - 1811
 - **Odparcie interwencji La Platy**

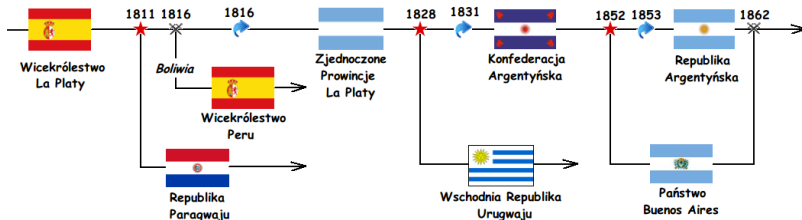
Niepodległość Paragwaju

José Gaspar Rodríguez de Francia

- José Gaspar Rodríguez de Francia
 - 14 V 1811
 - **Ogłoszenie niepodległości Paragwaju**
 - **Pierwszy niepodległa kolonia hiszpańska**
 - **Dożywotni Najwyższy Dyktator (1811-1840)**

Zjednoczone Prowincje La Platy

Casa de la Independencia,
Tucumán

- 1816
 - Utrata Boliwii
 - Proklamowanie niepodległości Zjednoczonych Prowincji La Platy
 - Tucumán
- Konflikty między prowincjami
- Malwiny/Falklandy
 - 1820 – Kolonizacja La Platy
 - 1833 – Przejęcie przez Wielką Brytanię

Wojna o niepodległość Urugwaju

José Gervasio Artigas

- Spór hiszpańsko-portugalski
- José Gervasio Artigas (1764-1850)
 - *Gaucha, Jefe de los Orientales*
 - 1814
 - Wyzwolenie Montevideo spod La Platy
 - Zniesienie niewolnictwa
 - Redystrybucja ziemi
 - 1817
 - Zajęcie Montevideo przez Portugalię
 - Wojna partyzancka
 - 1820
 - Ucieczka do Paragwaju
 - 1828
 - Niepodległość Urugwaju na mocy porozumienia La Platy i Brazylii

Wojna paragwajska

Zmiany terytorialne po wojnie paragwajskiej

● 1864-1870

● Wojna urugwajska

- Partido Colorado + Brazylia
- Partido Blanco

● Strony konfliktu

- ↑ Trójpzymierze (Argentyna, Brazylia, Urugwaj)
- ↓ Paragwaj

● Izolacja i militarizm

- Carlos Antonio López (1841-1862)
- Francisco Solano López (1862-1870)

● 1867 – Zajęcie Asunción

● Wojna partyzancka

● Starty Paragwaju

- 60% populacji, 90% mężczyzn

A full-length portrait of Napoleon Bonaparte in military uniform. He is wearing a dark blue coat with red facings and gold embroidery. He has a red sash and a blue sash. He is holding a document in his right hand. The background is a plain, light-colored wall.

- Ojciec:
 - Ambrosio O'Higgins
 - Wicekról Peru (1796-1801)
- Wykształcony w Wielkiej Brytanii
- Właściciel ziemski
- Zwolennik niepodległości Chile
- Prezydent Chile
 - 1818-1823

Wojna o niepodległość Chile

**Bernardo O'Higgins w czasie
bitwy pod Rancagua**

- Szeroka autonomia
 - Reformy Burbonów
- IX 1810
 - Junta w imieniu Ferdynanda VII
- Pierwsza faza wojny o niepodległość
 - III 1813
 - Interwencja peruwiańska
 - O'Higgins dowódcą chilijskim
 - X 1814
 - Porażka pod Rancagua
 - Ucieczka O'Higginsa do La Platy
 - Brutalne represje
 - Silny opór

José de San Martín (1778-1850)

José de San Martín

- Żołnierz urodzony w Argentynie
 - 1808
 - **Udział w wojnie z Napoleonem**
 - IX 1811
 - **Dezercja do Londynu**
 - III 1812
 - **Powrót do La Platy**
- Gubernator Prowincji Cuyo (Mendoza)
 - 1814-1817
 - Niepodległość Chile i Peru priorytetem
 - Szkolenie armii Chilijczyków
 - **Bernardo O'Higgins**
- Prezydent Peru (1821-1822)

Wojna o niepodległość Chile

-
- Druga faza wojny o niepodległość
 - I 1817
 - **Przeprawa San Martína przez Andy**
 - II 1817
 - **Zwycięstwo pod Chacabuco**
 - **Zdobycie Santiago**
 - II 1818
 - **Proklamowanie niepodległości przez O'Higginsa**
 - IV 1818
 - **Zwycięstwo nad rzeką Maipó**
 - II 1820
 - **Thomas Cochrane**
 - **Valdivia, Chiloé**
 - **Powrót San Martína do Buenos Aires**

Ogłoszenie niepodległości Chile

Wicekrólestwo Peru

Plaza de Armas, Lima

- Skład etniczny
 - 65% Indianie, 20% Metysi, 10% Europejczycy, 5% Afrykanie
- Powstanie Túpaca Amaru II
 - 1780-1781
 - José Gabriel Condorcanqui
- Wicekról José Fernando de Abascal
 - 1806-1816
 - Interwencje w Ekwadorze, Nowej Grenadzie, Chile, La Placie

Wojna o niepodległość Peru

Ogłoszenie niepodległości Peru

- Pierwsza faza wojny
 - Chile, La Plata
 - VIII 1820
 - Lądowanie w Pisco
 - José de San Martín
 - Thomas Cochrane
 - Wycofanie Hiszpanów na obszar górski
 - 28 VII 1821
 - Proklamowanie niepodległości w Limie
 - San Martín Protektorem Peru
- Impas w działaniach wojennych

- Konferencja w Guayaquil

- VII 1822
 - **José de San Martín**
 - **Simón Bolívar**
- 1823
 - **Wyjazd San Martína do Europy**

- Druga faza wojny

- IX 1823
 - **Przybycie Bolívara i Sucre do Peru**
- VIII 1824
 - **Zwycięstwo pod Junín**
- XII 1824
 - **Bitwa pod Ayacucho**
- **I 1826**

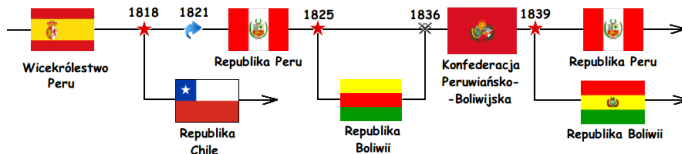
- ## Wicekrólestwo Peru

Bitwa pod Ayacucho

- Przedstawiciel wenezuelskiej elity
 - Spotkanie z Bolíwarem w 1819 roku
 - **Wojna o niepodległość Wielkiej Kolumbii**
 - II faza wojny o niepodległość Peru
- *Libertador* Boliwii
- Prezydent
 - Peru (1823)
 - Boliwii (1825-1828)

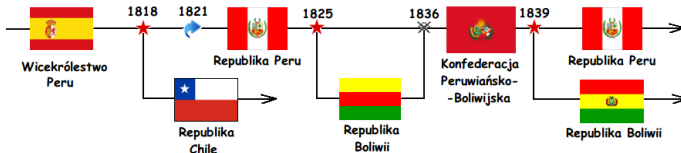
Górne Peru

Sucre (Charcas)

- Audiencia de Charcas
- V 1809
 - Junty w imieniu Ferdynanda VII
 - **Charcas, La Paz**
- X 1809
 - Pacyfikacja przez dwa wicekrólestwa
- *Republiquetas* (1810-1825)
- 1816
 - **La Plata → Peru**

Boliwia

Casa de la Libertad, Sucre

- 1824
 - Zwycięstwo Antonio José de Sucre pod Ayacucho
- 6 VIII 1825
 - Proklamowanie niepodległości w Charcas
 - Antonio José de Sucre
 - Republika Bolívar
 - Charcas → Sucre

Wojna o Pacyfik

Zmiany terytorialne po wojnie o Pacyfik

● 1879-1884

- Wojna o guano i saletre
- Strony konfliktu
 - ↑ **Chile**
 - ↓ **Peru, Boliwia**
- Chilijska dominacja gospodarcza
- Nacjonalizacja i opodatkowanie
- Okupacja Limy (1881)
- Zmiany terytorialne
 - Boliwia → Chile
 - **Departament Litoral**
 - **Antofagasta**
 - Peru → Chile
 - **Arica, Iquique**
 - **Tacna (do 1929)**

Wicekrólestwo Nowej Hiszpanii

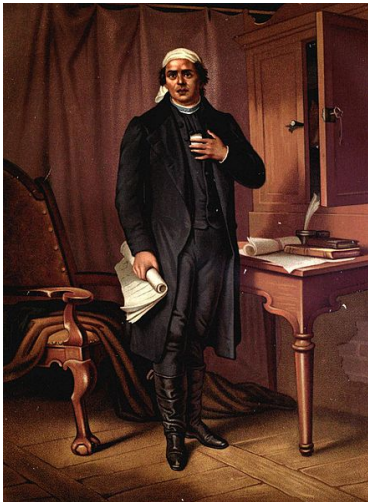
**Catedral de la Asunción de María,
México**

- Największa i najbogatsza kolonia
- Kryzys początku XIX wieku
 - IX 1808
 - **Zamach stanu *peninsulares***
 - 1810-1811
 - **Głód w wyniku suszy**
- Lojalność
 - **Strach przed wojną rasową i rewolucją**
- Siły zbrojne złożone głównie z Metysów

A full-length portrait of a man, likely a clergyman, standing in a study. He is wearing a black cassock with a blue sash and a white clerical collar. He is holding a large open book or document in his right hand. Behind him is a large framed painting of a religious figure, possibly the Virgin Mary. To his right is a tall wooden clock and a leather-upholstered chair. The room has a tiled floor and a green patterned tablecloth.

- Proboszcz z Dolores
- Postulaty
 - Zniesienie niewolnictwa
 - Zwrot ziemi Indianom
- 16 IX 1810
 - *Grito de Dolores*
 - Powstanie Indian przeciwko Hiszpanom
 - **80 tys. uczestników**
 - Pogrom Hiszpanów w Guanajuato
 - Rezygnacja z ataku na Miasto Meksyk
- Matka Boża z Guadalupe
- III 1811
 - Rozstrzelanie Hidalgo

José María Morelos (1765-1815)

José María Morelos

- Książd o pochodzeniu metyskim
- Kontynuacja powstania Hidalgo
 - **Staranie o poparcie Hiszpanów**
- IX 1813
 - **Manifest w Chilpancingo**
 - **Niepodległość Meksyku**
 - **Równość wszystkich ludzi**
- XI 1814
 - **Aresztowanie Morelosa**

Meksyk

Grito de Dolores

- Reformy 1820 roku
 - Przywrócenie konstytucji z 1812 roku
 - Kortezy
 - **Zniesienie przywilejów Kościoła i armii**
 - **Brak liberalizacji handlu**
 - **Brak autonomii**
- Agustín de Iturbide (1783-1824)
 - Nacjonalista
 - Przeciwnik rewolucji
 - 1820 – dowódca wojsk
 - **Dołączenie do rebelii Vicente Guerrero**

A full-length portrait of Napoleon Bonaparte in military uniform. He stands centrally, facing slightly to the right but looking towards the viewer. He wears a dark blue bicorne hat, a high-collared blue coat with red lapels and cuffs, and a white waistcoat. A red sash is worn diagonally across his chest. He holds a sword in his left hand. A white cape is draped over his shoulders. He wears white breeches and black boots. To his left, a large map is partially visible, draped over a green cloth. The background is a dark, draped curtain.

- II 1821 – Plan de Iguala
 - Monarchia konstytucyjna
 - Obrona jedności i religii
 - Poparcie elit i Kościoła
- 28 IX 1821 – Proklamowanie niepodległości przez juntę
 - Cesarz Agustín I
 - **1823 – Abdykacja**
 - 1824 – Proklamowanie republiki
- Wojny domowe
- Utrata terytoriów
 - 1836 – Teksas
 - 1847 – Bunt Majów
 - 1848 – Wojna z USA
- Nienaruszona struktura społeczna

— 0 0 0 0 0 0 0 0 —

- Rodzina zapoteka z Oaxaca
- Prawnik, Przewodniczący Sądu Najwyższego
- Prezydent Meksyku
 - 1858-1872
 - Guerra de Reforma (1857-1861)
 - Spłata zadłużenia
 - Cesarz Maksymilian I Habsburg (1864-1868)
- *La Reforma*
 - Prawa Indian
 - Reformy liberalne
 - Likwidacja majątków kościelnych
 - Cywilna kontrola nad armią

Ameryka Środkowa

La Merced, Antigua Guatemala

- Pokojowe przemiany
 - Handel z Wielką Brytanią
 - Honduras Brytyjski
 - Wybrzeże Moskitów
- 1821
 - Proklamowanie niepodległości Gwatemali
 - Kapitan generalny Gabino Gaínza
- 1822-1823
 - Próba odzyskania Salvadora przez Meksyk
- VII 1823
 - Powstanie Federalnej Republiki Ameryki Środkowej

◀ ◻ ▶ ◀ ◻ ▶ ◀ ≡ ▶ ◀ ≡ ▶ ≡ ∫ ∫ ∫

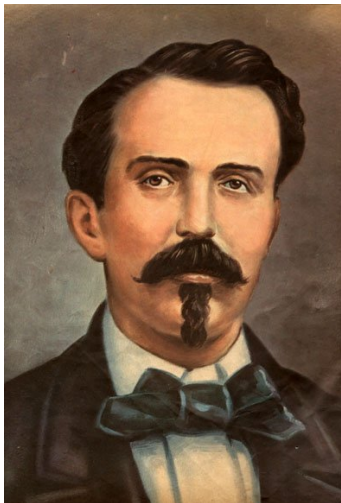
Kuba i Portoryko

Manaca Iznaga, Valle de los Ingenios; Cafetal La Isabelica

- 1826 – 2 kolonie hiszpańskie
 - Kuba, Portoryko
- Lojalność wobec Hiszpanii
 - Niewolnictwo
 - **Kuba 25%, Portoryko 10%**
 - Gospodarka plantacyjna
 - **Tytoń, trzcina cukrowa**
 - Strach przed rewolucją
- 1762-1763
 - Brytyjska okupacja Hawany
 - Traktat paryski
 - → **Hawana**
 - ← **Floryda**
- Migracje z Haiti
 - Plantacje kawy

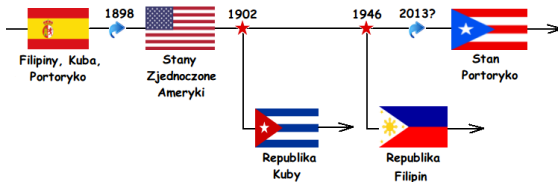
Wojna dziesięcioletnia na Kubie

Carlos Manuel de Céspedes

- Migracje *peninsulares* z kontynentu
- Zniesienie monopolu handlowego
 - → 1818 rok
- Carlos Manuel de Céspedes (1819-1874)
 - 1868
 - **Grito de Yara**
 - 1868-1878
 - **Wojna dziesięcioletnia**
 - 1884
 - **Zniesienie niewolnictwa**

Wojna o niepodległość Kuby

José Martí

- **Wojna o niepodległość (1895-1898)**

- **Wybuch wojny w Baracoa**

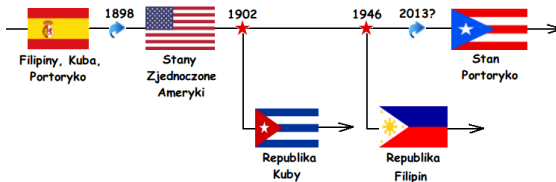
- **José Martí (1853-1895)**
 - **Máximo Gomez (1836-1905)**
 - **Antonio Maceo (1845-1896)**
 - **Carlos Roloff-Miałowski (1842-1907)**

- **Zatopienie *USS Maine***

- **Traktat Paryski (1898)**

- **Kuba, Portoryko, Filipiny, Guam**

Niepodległość Kuby

Pomnik Antonio Maceo, Santiago de Cuba

- 20 V 1902
 - Proklamowanie niepodległości Kuby
 - Bahía de Guantánamo
- Tomás Estrada Palma

Bibliografia

- H. Bailey, A. Nasatir, *Dzieje Ameryki Lacińskiej*, Warszawa 1965.
- J. Chasteen, *Born in Blood and Fire. A Concise History of Latin America*, New York 2001.
- M. Eakin, *Historia Ameryki Lacińskiej. Zderzenie kultur*, Kraków 2009.
- T. Lepkowski (ed.), *Dzieje Ameryki Lacińskiej. Tom 1. 1750–1870/1880*, Warszawa 1977.